

283. Спішыце прыказкі, замяняючы словы ў дужках формамі вышэйшай і найвышэйшай ступеней параўнання.

1. Ад добрага чалавека вада (*дарагая*), чым мёд ад кепскага.
2. Дрэнны мір (*добры*) за добрую сварку.
3. Любоў і праўда (*моцны*) за страх.
4. Ён смелы^м толькі перад (*слабы*) за сябе.
5. Добры, шчыры друг — (*вялікі*) багацце.

§ 46. Скланенне якасных і адносных прыметнікаў у адзіночным ліку

284. Прачытайце тэкст. Чаму ён так называецца?

Ружовы верш

Ружовы фламінга^м ў ружовай вадзе
 Ружовае пер'е перабірае.
 У небе ружовым чароды аблок
 Ружовае сонца пераганяе.

● Выпішыце з тэксту словазлучэнні «прыметнік + назоўнік». Вызначце род, лік, склон прыметніка. Абзначце канчаткі.

285. Прачытайце табліцу. Дайце ёй назву. Чаму прыклады словазлучэнняў пададзены толькі ў назоўным склоне?

Склон	Мужчынскі род	Ніякі род
Н.	зімов ^ы дзень мал ^ы хлопчык гарач ^ы хлеб сух ^і палын вячэрн ^і змрок	зімов ^{ае} адзенне мал ^{ое} дзіця гарач ^{ае} полымя сух ^{ое} лісце вячэрн ^{ае} неба
Р.	-ага, -ога, -яга	
Д.	-аму, -ому, -яму	
В.	як Н. ці Р.	як Н.
Т.	-ым, -ім	
М.	-ым, -ім	

Вусна праскланяйце словазлучэнні, ставячы пытанні ўскосных склонаў. Параўнайце канчаткі прыметнікаў мужчынскага і ніякага роду.

У **назоўным склоне** якасныя і адносныя прыметнікі мужчынскага роду адзіночнага ліку маюць канчаткі **-і, -ы**: *вячэрн[і] змрок, сух[і] палын; зімов[ы] дзень, мал[ы] хлопчык, гарач[ы] хлеб.*

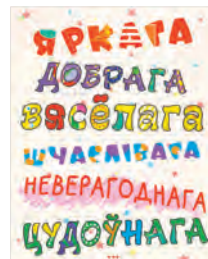
Прыметнікі ніякага роду з асновай на мяккі зычны маюць канчатак **-яе**: *вячэрн[яе] неба, сін[яе] возера.*

Прыметнікі ніякага роду з асновамі на іншыя зычныя маюць канчаткі: **-ае** — не пад націскам: *зімов[ае] адзенне, гарач[ае] полымя*; **-ое** — пад націскам: *мал[ое] дзіця, сух[ое] лісце.*

286. Разгледзьце малюнак. Закончыце выказванне, далучыўшы да яго назоўнік. Сказ запішыце. Растлумачце пастаноўку знакаў прыпынку.

У якой сітуацыі можна выкарыстаць гэты сказ? Пра-скланяйце спалучэнні слоў: *вясёлы, добры, яркі дзень нараджэння і вясёлае, добрае, яркае свята.* Параўнайце канчаткі прыметнікаў.

У **вінавальным склоне** канчаткі прыметнікаў ніякага роду супадаюць з канчаткамі назоўнага склону:

- В. скл. = Н. скл.: Н. скл. *зімов[ае] адзенне, мал[ое] дзіця* — В. скл. *зімов[ае] адзенне, мал[ое] дзіця.*

Канчаткі прыметнікаў мужчынскага роду залежаць ад таго, да якога назоўніка дапасуецца прыметнік:

- В. скл. = Н. скл. (неадусаўлёны назоўнік): Н. скл. *зімов[ы] вечар, гарач[ы] хлеб* — В. скл. *зімов[ы] вечар, гарач[ы] хлеб*;
- В. скл. = Р. скл. (адусаўлёны назоўнік): Р. скл. *гарадск[ога] жыхара, мал[ога] хлопчыка* — В. скл. *гарадск[ога] жыхара, мал[ога] хлопчыка.*

287. Прачытайце словазлучэнні. Пастаўце пытанні ад галоўнага слова да залежнага. Вывядзіце склон прыметнікаў.

Дзівіцца з кемлів.. вясков.. жыхара, шукаць маленьк.. сталёв.. ножык, гуляць у нов.. гарадск.. парку, грэцца на цёпл.. летн.. сонцы, падбадзёрыць ціх.. сціпл.. сябра, напісаць дараг.. любім.. дзядулю^м.

Запішыце словазлучэнні, устаўляючы прапушчаныя канчаткі прыметнікаў.

Ва ўскосных склонах (акрамя вінавальнага) канчаткі якасных і адносных прыметнікаў мужчынскага і ніякага роду супадаюць:

- у родным склоне — *-ага, -ога, -яга*: зімов **ага**, гарач **ага**; мал **ога**, сух **ога**; вячэрн **яга**, сін **яга**;
- у давальным склоне — *-аму, -ому, -яму*: зімов **аму**, мал **ому**, вячэрн **яму**;
- у творным і месным склонах — *-ым, -ім*: зімов **ым**, гарач **ым**, мал **ым**, сух **ім**, вячэрн **ім**, сін **ім**.

288. Прачытайце табліцу, устаўляючы прапушчаныя канчаткі.

Скланенне прыметнікаў жаночага роду		
Склон	Прыметнікі жаночага роду з асновай на:	
	цвёрды і зацвярдзелы зычныя; -г-, -к-, -х-	мяккі зычны
Н.	зімов ая казка гарач ая пара гарадск ая дзяўчынка	сін яя кветка учарашн яя падзея
Р.	зімов ай казкі гарач.. пары гарадск ой дзяўчынкі	сін.. кветкі учарашн яй падзеі
Д.	зімов.. казцы гарач ай пары гарадск ой дзяўчынцы	сін яй кветцы учарашн.. падзеі
В.	зімов ую казку гарач ую пару гарадск.. дзяўчынку	сін.. кветку учарашн юю падзею
Т.	зімов ай (-аю) казкай гарач.. парой гарадск ой (-ою) дзяўчынкай	сін.. кветкай учарашн яй падзеяй
М.	(у) зімов.. казцы (на) гарач ай пары (пры) гарадск ой дзяўчынцы	(на) сін яй кветцы (на) учарашн.. падзеі

Ад чаго залежыць напісанне канчаткаў прыметнікаў жаночага роду?

289. Спішыце сказы, раскрываючы дужкі і ўстаўляючы прапушчаныя літары. Вызначце род, лік, склон прыметнікаў.

1. (Залаты) м..целіца зноў (сярэбраны) зменіцца (А. Пісьмянкоў). 2. (Маленькі), як с..рца, Беларусь (адданы) любо..ю вырастае^{сл} (Л. Тарасюк). 3. Спявае дз..ўчынка-валошка Г..родні (начны) калыханку (У. Мазго). 4. Вучні рушылі ў школу чарадой* (жывы), (вясёлы) (М. Лукша). 5. Мы дзеці (велічны) краіны, тут нам утул..на, як нідзе (М. Пазнякоў).

У **назоўным** склоне адзіночнага ліку якасныя і адносныя прыметнікі жаночага роду ўжываюцца з канчаткамі **-ая, -яя**: зімов**ая** казка, сух**ая** трава, сін**яя** кветка.

У **родным, давальным, творным і месным** склонах прыметнікі жаночага роду маюць канчаткі **-ой, -ай, -яй**: сух**ой** (травы, траве, травой, (у)траве); зімов**ай** (казкі, казцы, казкай, (у)казцы); сін**яй** (кветкі, кветцы, кветкай, (на)кветцы).

З а ў в а г а! У **родным** склоне прыметнікі жаночага роду могуць ужывацца з канчаткамі **-ое, -ае, -яе**: сух**ое** травы, зімов**ае** казкі, сін**яе** кветкі, а ў **творным** — з канчаткамі **-ою, -аю, -яю**: сух**ою** травой, зімов**аю** казкай, сін**яю** кветкай. Прыметнікі з канчаткамі **-ое, -ае, -яе** і **-ою, -аю, -яю** характэрны для гутарковага і мастацкага стыляў.

290. Прачытайце тэкст. Падбярыце да яго загаловак.

Нашы продкі шанавалі бога зімы Зюзю — стар..нізеньк.. дзядка^м з доўг.. бел.. барадой. Хадзіў ён у бел.. адзенні, басанож, з непакрыт.. галавой. У руках трымаў чарадзеин.. булаву. Зюзя жыў у густым лесе, толькі часам зазіраў у бліжэйш.. вёску. Прыходзіў^с папярэдзіць пра моцн.. мароз, паесці калядн.. куцці (Паводле вучэбнага дапаможніка «Беларуская літаратура. 6 клас»).

Спішыце тэкст, устаўляючы прапушчаныя канчаткі прыметнікаў. Вызначце іх род, лік, склон.

Разгледзьце рэпрадукцыю карціны В. Славука «Зюзя». Як выглядае бог зімы? Перакажыце частку тэксту, у якой падаецца апісанне Зюзі.